

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct.
Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia**

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

Capvt XX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82999](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82999)

CAPVT XX.

Simile est regnum celorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. 2. Conuentione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam. 3. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos. 4. Et dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis. 5. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam, & nonam horam: & fecit similiter. 6. Circa undecimam vero exiit, & inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi? 7. Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam. 8. Cum sero autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: Poca operarios, & redde illis mercedem incipiens à nouissimis usque ad primos. 9. Cum uenissent ergo qui circa undecimam horam uenerant, acceperunt singulos denarios. 10. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios. 11. Et accipientes murmurabant aduersus patremfamilias. 12. dicentes: Hi nouissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei, & aestus. 13. At ille respondens uni eorum, dixit: Amice non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum? 14. Tolle quod tuum est, & va. volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. 15. Aut non licet mihi quod uolo, facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum. 16. Sacerunt nouissimi primi, & primi nouissimi, multi enim sunt vocati pauci uero electi. 17. Et ascendens Iesus Ierosolymam, assumpsit duodecim discipulos secreto, & ait illis. 18. Ecce ascendimus Ierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabitur eum morte. 19. Et tradent eum Gentibus ad illudendum, flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget. 20. Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæ cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo. 21. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut sedeam hi duo filij mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo. 22. Respondens autem Iesus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. 23. Ait illis. Calicem quidem meum bibetis: sed ante re autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare uobis, sed quibus paratum est à Patre meo. 24. Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus. 25. Iesus autem vocauit eos ad se, & ait: Scitis, quia principes gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. 26. Non ita erit inter uos: sed quicumque uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister. 27. Et qui uult inter uos primus esse, erit uester seruus. 28. Sicut filius hominis non uenit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro multis. 29. Et egredientibus illis ab Iericho, secuta est eum turba multa. 30. Et ecce duo cæci sedentes secus uiam, audierunt, quia Iesus transiret: & clamauerunt, dicentes: Domine miserere nostri, fili David. 31. Turba autem increpabat eos ut tacerent: At illi magis clamabant dicentes: Domine, miserere nostri, fili David. 32. Et stetit Iesus, & vocauit eos, & ait: Quid uultis ut faciam uobis? 33. Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri. 34. Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum. Et confestim uiderunt, & secuti sunt eum.

IN CAPVT VICESIMVM

ARGVMENTVM.

Mercedem laborantibus præberi docet, non solo temporis, operæque præstitæ respectu, sed virtutis; idque ex Dei benignitate, omnium animos intuentis, & quâ quisque caritate seruauit, diuino iudicio æstimantis. Datur eadem primis, & nouissimis merces, quia primi facti sunt nouissimi, & nouissimi primi. Duobus ad Ierichuntem cæcis uisum restituit, passionem prædicat. Filios Zebedæ primatum matris interuentu petentes reiecit, cæteros indignatos de humilitate instruit: suo præcipue exemplo, ut qui uenerunt ministrare, non ministrari, & animam suam dare redemptionem pro multis.

A uersu 1. ad 17. parabolam de operariis in sua Ecclesia legunt Syri in festo Pauli Apostoli. Sic enim titulus habet, קרינא דפולוס שליחא Keriana de Phanlus schelicha. Lectio Pauli Apostoli. Causa uidetur, quod ille nouissimus Apostolorum labore & merito uideatur fuisse primus. Nam plus omnibus laborauit.

A uersu 17. ad 29. Feriâ primâ quintâ post Pentecosten.

Inde usque ad finem de cæcis: ad oblationem septimane quintæ ieiunii. Varia itaque, eaque insignia documenta hoc capite continentur, ut etiam sequentibus, cum iam morti uicinior, contra pericula instantia confirmat Apostolos.

VERSUS I.

*Simile est regnum celorum homini
patrifamilias, qui exiit primo ma-
ne conducere operarios in vineam
suam.*

QVÆSTIO I.

Quis paterfamilias?

§. 1. **I**N Græco particula causalis *ὅτι*, enim, adiungitur, quo indicatur, ad ea quæ ante dicta sunt, comprobanda similitudinem adhæberi. Dixerat vero nouissimos fore primos, & primos nouissimos. Eadem particula etiam in Syro est, & quibusdam Latinis, omnia tamen in correctis, sumpto scilicet ex platibus codicibus argumento. Comparatur regnum celorum, non absolute patrifamilias, sed in regno fieri id affirmatur, quod in familia. Res enim rei, personæ personis, actiones actionibus conferuntur. Non tamen ita omnia ad amussin spectanda sunt, ut singulis aliquid correspondere existimemus, multa enim velut emblemata interponuntur, ut decorum narrationis constet.

*Quomodo
simile re-
gnum celo-
rum.*

§. 2. Paterfamilias est Deus, & Dominus noster Iesus Christus, operarios in vineam suam educiturus egreditur. Regnum celorum est Christi regnum, nempe Ecclesia militans, in qua operæ laborant: & triumphans, in qua merces datur. Græce dicitur; *ἄνθρωπος ὁ οἰκοδεσπότης*, Homo paterfamilias, seu Dominus domus, ut Sallustius, *mulier ancilla*. Sic Herodotus, *ἄνθρωπος αἰετός*, vir piscator. Hebraismus redolent illæ locutiones; nec mirum est scriptorem Ionicum Syrorum vii idiomatis, apud eos legitur *מֶלֶךְ בַּיָּת* *legabra marech baiba*, viro Domino domus. Eo referunt, quod Homerus dicit, *θεοφιλέων ἀνδρα*, & Theocritus *ἀγαπῶν ἀνδρες*, viri pastores, quod ex Hebræo fonte manare nemo ambigit. Nam Genes. 46. 31. *וְיָשִׁיבָם בְּרִיחֵי הָאָרֶץ* *viri pastores ovium*. Paulo post vocat eosdem *אֲנָשֵׁי מִכְנֶה* *Anshe miche*, viros pecudis, seu possessionis. Ad operam igitur & labores inuitantur à patrefamilias, qui singulis mercedem etiam addidit. Pu'chra est Athanasii, in dictis & interpret. parabol. scriptura, & erudita expositio. Sic vero breuiter interpretatur. *ἄνθρωπος ὁ ὁ θεός, ἀντιπάλιν, ὁ κερματιστής, ἐργάται, οἱ ἀποστόλοι. οἱ δὲ πᾶσι τὴν ἑνδεκάτην ὥραν ἐλθόντες, μαθηταί, ἐστὶν, ὅς τις κατεψιφίσθη μὴ τὴν ἑνδεκάτην ἀποστείλων. Id est, Homo est Deus: vinea, mundus: operarii, Apostoli. Qui circa vndecimam venientes, Matthias est, qui & ipse annuncratus est duodecim Apostolis.*

*Expositio
parabola.*

Eodem modo S. Chrysostomus homil. 65. *Ἀντιπάλιν, ὁ κερματιστής, ὁ θεός, φησὶν εἶναι καὶ τὸς ἐκπολάς. ἑνὸν δὲ τὴν ἐργασίαν, πᾶσι παρέντα βίον. ἐργάταις δὲ, πᾶσι ἀποστόλοις καὶ μαθηταῖς. ὅτι τὴν ἑνδεκάτην ὥραν καὶ πᾶσι τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκπύω, καὶ ἐνὰ τῷ καὶ ἑνδεκάτῳ ὥρῃ, πᾶσι ἐν ἀποστόλοις ἐλπίσιν ἀποστείλοντας καὶ ἐνδοκίμησαντας. Id est, Vineam igitur mandata: operandi autem opportunitatem, ac tempus commodum præsentem vitam appellauit: operarios vero qui differenter aut mane, aut tertia, aut sexta, aut nona, aut vndecima hora vocati sunt eos appellauit, qui diuersis statibus vocati, accesserunt & comprobati sunt.*

§. 2. Derestanda igitur hæreticorum est improba segnitudo quæ ipsi laborem fugiunt, & alios à labo-

re auocant, cum docent, mercedis intuitu vetitum esse Deo seruire. Nam cum patrefamilias tam sit in conducendo sedulus, ac gnavus, ut tota die egrediat, quare non audiant eum illi, qui stant ociosi, à nemine conducti? Certe de patrefamilias testatur sanctus Augustinus sermon. 69. de verbis Domini, *propter cap. 2. pag. 81. An forte non exiit ad te vocandum paterfamilias? si non exiit, quid est quod loquimur? Nempe nos omnia serui de familia ipsius sumus, conducere operarios nisi facimus. Quid ergo stas? Finisti iam annorum numerum, si stina ad denarium. Hoc est enim exire patrefamilias inuolucere: quoniam qui in domo est, in abdito est, non videtur ab eis qui foris sunt: cum autem exiit de domo, videtur ab eis, qui foris sunt, Christus quando non intelligitur, & non agnoscitur in secreto est. Quando autem agnoscitur exiit conducere: ex occulto enim processit ad notitiam: notus est Christus, ubique predicatur Christus: gloriam Christi, omnia quæcunque sunt sub celo clamant.*

Cum enim Deus præmium proponit, si nos appetere illud nolit? Cur conuenit de denario, si nesci est denarium d. fiderate? Vide in Psalm. 18. Hebr. 11. & 12. Coloss. 1. Luc. 16. 1. Timoth. 4. Coloss. 3. Non est dubium quin primario operandum sit, ut glorificetur Deus, non tamen vetitum est mercedem desiderium, quod est ipsius caritatis, quæ æterna cum Deo coniunctio, & eius gloria petitur. Nam aliud non petitur, quam ipse Deus, finis omnium, sine quo nullam opus est bonum.

Denique hæc illa tollit præcipuam vitæ Christianæ consolationem, & exercitia pietatis: si enim non licet dare eleemosynam intuitu mercedis æternæ, nec ergo petere à Deo illam fas est; atque ita nobilissima orationis Dominicæ pars excidet, quæ regnum Dei venire postulamus. Certe sine beatitudinis intuitu orare non possumus, ut beatitudine Deum nos dignetur.

VERSUS 2.

Conuentione autem facta cum operariis ex denario diurno misit eos in vineam suam.

QVÆSTIO I.

Qua pacto cum operariis est inita?

§. 1. **P**ATREFAMILIAS & mercenarios in parabola Ios Dominus posuit, non Dominum & seruos. Nam etsi omnibus titulis Deus est Dominus, nos serui: ut tamen pacta conuenta, & operandi arbitria laborantibus tribueret, patremfamilias voluit, & mercenarios dicere, qui non imperio dominantis, quasi operæ vinæ traherentur in agum, sed promisso conducentis allicerentur, ut lucrosam laborem, quam inane ocium mallent. Ita Deus quoque cum omnia à nobis exigere opera possit sine mercede, venit tamen, & per Prophetas, Apostolosque, mercedis magnitudinem identidem inculcat. *Εὐμφορίας* itaque, contrahens, & mutuo pacto obligatus, & alios obligans in vineam mittit. Talis pactio, quæ utrinque ex iustitia obliget inter seruum, & Dominum leges nimium rigide nō agnoscebant. Deus iure suum noluit rem inie conductorem & operas agi pronunciat. Hic mutua stipulatio, & acceptatio, mutuaque obligatio cernitur. Non quod non sit abs. Iustitiam dominus, & nos serui: sed quia immensa bonitate ductus personam posuit Domini, & suscepit conductoris, ut nos alacriores habeat vineæ suæ cultores. Gra.

noxius est, & supplicio. Vænim, dicit, mihi, si non euangelizauero. In aliis vero, quæ sunt ex libera electione non item. Sed quid? Quæ igitur mihi est merces? Vt euangelizans sine sumptu ponam Euangelium Dei, ut non abutar potestate mea.

VERSUS 3.

Et egressus circa horam tertiam vidit alios stantes in foro otiosos.

QVÆSTIO I.

Quibus horis operarios conducit?

Hora.

S. I. **M**ane, tertia, sexta, nona, vndecima. In horas duodecim partiebantur diem Palæstini. Mane, hoc est, hora prima sub ortum solis egressus est, ultimos operarios conduxit hora vndecima, hoc est, vna ante occasum. Ideo dicuntur vna tantum hora laborasse. Erant vero horæ æstate longiores, hyeme breuiiores, quæ tamen varietas tanta non est in loco viciniore æquinoctiali lineæ, quanta in borealibus, aut antarcticis regionibus. Diligens paterfamilias, cui vinea sua electa sit valde cordi, nobis describitur. Quin & hoc ostenditur: nullam ætatem, nullum tempus Dei famulatu non idoneum esse. Ad salutem semper aditum patere.

De horis interpretatio.

S. 2. Horarum diuersitatem varie interpretantur. Orig. Chrysostom. Greg. Beda, Haimo, de cuiusque ætate intelligunt: alii ab infantia, alii in adolescentia, multi in virili ætate, alii in senectute, aut ipsa morte vocantur, ut in cruce latro. iidem fere auctores ad diuersas mundi ætates cum Origene referunt. Mihi literalis sensus esse videtur, ut indicet Deum omni tempore vocare operarios, nam hora prima vocat, pueros, iuvenes, senes, itemque hora vndecima. Semper stat ante ostium & pulsat, sed diuerso tempore veniunt, cum vocantur efficaciter. Hieronymus lib. 2. contra Iovinianum de horis hunc in modum disputat. Porro si operarii prima hora: & tertia & sexta, & nona & vndecima vnus denarius redditur, & ab eis incipit premium, qui nouissimi in vinea laborauerunt, & hic non vniu temporis, & vnus ætatis homines describuntur, sed ab exordio mundi vsque ad finem: Vocationum sacramenta sunt diuersarum, prima hora vocatus est Abel & Seth: Tertia Enoch & Noe: Sexta Abraham, Isaac & Iacob: Nona Moyses & Propheta: Vndecima gentium populus: cui primo redditur merces, quia in crucifixum credens Dominum difficultate fidei magnitudinem meruit priorum: multique reges & propheta quæsierunt videre, quæ videmus, & non viderunt. Vnus autem denarius non vnum est premium, sed vna vita & vna de gehenna liberatio. Caterum quomodo ad indulgentiam principalem, diuersorum criminum rei dimittuntur de carcere, & vnusquisque pro labore vel operibus suis, in hoc vel in illo statu vita est: ica & denarius quasi indulgentia veri principis omnes per baptismum emittit de carcere. Iam nostri laboris est, pro diuersitate virtutum diuersa nobis premia preparare.

Hora atq.

Horæ alioqui de ætate diei solent: vnde celebres iocī Crassi in Deiotarum, & Deiotari in Crassum. Nam Crassus in Parthos proficiscens, cum Deiotarum inueniret nouam ciuitatem opportune condentem, mirari se dixit regem, iam hora duodecima, hoc est, extrema senectū urbem condere; cui ille: Nec tu sane matutinus in Parthos moues, annum tum sexagesimum Crassus agebat, breui Parthicum bibiturus aurum. Fuit & celeberrimi Philosophi liber, Prodi

nempe, cui titulus *ἡγεῖς*, in quo Hercules biuium exponit: vbi horas pro *καὶ*, & occasione accepisse videtur, ad hoc commune etiam Syris prouerbium respexisse Dominus potuit. Porro de horis æstatis longis, hybernis breuioribus multa veteres. Forte & Horæ ab Horo, qui sol est Ægyptiis, si Macrobio credimus, atque ita Orientale nomen esse dicendum est.

VERSUS 4.

Et dixit illis: ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis.

QVÆSTIO I.

Quomodo daturum se dicit, quod iustum est?

S. I. **K**Αὶ ὁ δὲ ἡγεῖς, & quod iustum, &c. verba se primo plerique Græci repetunt, καὶ ὁ δὲ ἡγεῖς, καὶ ὁ δὲ ἡγεῖς, & quod iustum, accipietis, in Syro est, a vetustissimis Græcis ab ἴσθ. In Hieronymi comm. non est: nec apud Hilatum. Syrus *ܕܠܝܬܡܐ ܕܡܝܬܐ* vineam deuale, & quod oportuerit, aut valuerit, labor, scilicet. Hora vndecima inuenit stantes vers. 7. Græcus addit *ἡγεῖς*, & Syrus *ܕܠܝܬܡܐ ܕܡܝܬܐ* vbatallin, iustos.

Hoc profecto indicat ex iustitia dari, quod datur: nam & vnus horæ labori merces respondet: Quod autem ex iustitia datur, non potest sine iniquitate negari. Nec idcirco tamen creatura obligatam habet, aut obnoxium sibi creatorem, sed suo promisso ille obligatur, qui seipsum negare non potest, quo minus præster, quod promissit. Hinc non modo meritum certitudinem probant doctores Schol. Arist. sed etiam meritum, quæ peccatis immo: eua erant & iustitia, reditum, & vt vocant, reuincuntiam. Premium enim, quod semel promissum est, deinde offensione interpolata sublatum, cum in gratiam reditum est, non negatur amico reconciliato: quia integritas est, & sine vlla offensione reconciliatio. Sic docet Gratian. de penit. distinct. 4. §. dicens. Lombardus 4. sentent. distinct. 14. & eo loco S. Thomas quest. 1. artic. 3. & pag. 3. quest. 89. artic. 5. Hugo de S. Victor lib. 2. de sacram. pag. 14. cap. 9. Alensis 4. p. memb. 4. artic. 6. Henricus quodlib. 5. quest. 24. Bonavent. distinct. 14. 2. Richardus artic. 8. quest. 2. Scotus distinct. 22. quest. 1. artic. 2. Maior quest. 1. Almainus quest. 1. artic. 2. Oceanus in 4. quest. 9. Adrianus in 4. quest. 2. de satisfact. Duran. in 3. distinct. 31. quest. 2. Caiet. 3. p. quest. 89. art. 5. Soto distinct. 18. quest. 2. artic. 2. Verum hoc omitto, quamuis verum sit, vnicum hoc vigeo, id quod iustum est, promittitur, & patremfamilias contra murmuratores excipere: Toll quod tuum est; non facio tibi iniuriam.

Faciurus erat iniuriam, si non de disset, quod peccat, si alter suum non tollere: non est Deus iniustus, & obliuiscatur operis nostri.

82 (* *) 85

VER-

VERSUS 13

QVÆSTIO I.

11. **B**landè paterfamilias appellat murmurantem:
Berdisq; socium, amicum appellat: quamuis
etiam ignotis ita appellare consueverunt, ciuilitate
et p'ciumpsiuone amicitia; Eodem modo Syri
חֶבְרִי חברי, quod socium, & adhaerentem significat.
Dare autem se id, de quo conueniunt est, proficetur,
meo dicitur, inquit, conuenissemus. Sancta
ita facta nostra. Iniquum est pactum nostrum
relinquire in alios liberalitate, ita in alios benignus
esse rolo, vt non prauidem libertati meae, vt non
acquiras ius exigi vltra conditum, quia aliis do-
no superauerim. Non difficitur paterfamilias ha-
beret iustitiam esse, quod praestitit, iniuriam fore si
denarium meritis neget, non tamen plus denario de-
bere contestatur. Non igitur dando quod conuenit,
inimul se, nec operis primorum oblitus est, sed eor-
um sententia stetit, satis illi esse denarium antea iu-
dicant, nec plura, nisi visa in alios benignitate pe-
tissent. Ita Origenes, Hilarius, Gregorius, glossa in
hunc locum, & D. Thom. in catena.

§. 3. Non erit in beatis extremo die aut murmur, aut oculus malus, nulla invidia, nulla æmulatio, Deo omnia supra omne meritum remuneranti nemo, ne damnatorum quidem obstrictis. *Nulla commotio, nulla querela, nulla invidia, nulla æmulatio.*

§. 3. Non erit in beatis extremo die aut murmur, aut oculus malus, nulla invidia, nulla æmulatio, Deo omnia supra omne meritum remuneranti nemo, ne damnatorum quidem, obstreper. Hoc autem exemplo ostenditur : Tantam fore, tamque inopinam in præmiorum diversitate remunerationis admirationem, vt si querela locum haberet, id dicturi essent, qui minus expectatione accipiunt; aliorum inquam non sua. De se enim modestissime quisque sentiet. Videbunt enim abiectos aliquos, alios de quorum virtute nulla fuit exultatio, præferti multis, quorum in Ecclesia fuisse magni labores, & viles. Multa eiusmodi exempla passim recensent historiae, in signe est, quod de Alexandro Carbonario Nyssenus narrati Mittitur, inquit in vita Gregorii Thaumaturgi, ad eum legatio, quadam ciuitate finitima, vt ad ipsos veniret, ac per sacerdotium Ecclesiam apud eos constitueret. Cum iam autem ciuitatis nomen erat, cuius vt hospes magnus ille vir esse vellet, passim omnes hanc sibi fieri gratiam deprecabant. Cum ergo ad ipsos veniret & dies aliquot degisset, suisque cum factis tum dictis magis eorum ad mysterium cupiditate accendisset; ac iam tempus esset, vt eorum quoque legatio ad finem perueniret, & designaretur aliquis ipsorum Ecclesiae antistes: tunc præcipui quoque de magistratu in hoc occupati erant, vt curiosè inquirerent ac sciscitarentur, queloquentia, qui genere reliquoque vite splendore ceteros excellere viderentur. Exsultabant enim, quoniam etiam his ornamentis magnus Gregorius cumulatus erat: nec illorum quidem oportere expertem esse eum qui ad hoc munus perueniret. Cum autem in multis partes suffragia scinderentur, & alii alium in electione præferentes; expectabat vir ille magnus aliquod sibi diuinitus dari consiliū ad id, quod erat propositum. Et quemadmodum Samuel in iudicio eligendi Regis, ferunt non esse admiratus pulchritudinem ac magnitudinem corporum; sed animum regium requisuisse, etiamsi in vili ac contempto corpore forte reperirentur: eodem quoque modo ille, studiis singularum, qui per suffragia destinabantur neglectis id vnum solum spectabat an aliquis etiam antequam renunciaretur industria vitæ & virtutis in moribus sacerdotium ferret: Cum autem illi quidam eos quibus sua dederant suffragia cum laudationibus adducerent, vnusquisque cum qui a se eligebatur producens: ille vero, vt etiam viliorum, quod ad vitæ speciem attinet, rationem haberet, etiam iuberet; fieri enim posse, vt etiam in talibus reperiretur aliquis, qui animi bonis antecelleret eos, qui vitæ splendore præstarent: quidam ex his, qui præerant suffragiis ferendis, hanc magni Gregorii sententiam, pro derisione reputabat; si ex his, qui dicendi facultate & dignitate, & manifesto vitæ testimonio prelati sunt aliis, nullo ad sacerdotium admisso, ex illiberalibus ac mechanicis, fordidisque artibus ad eiusmodi munus aliqui digniores exsultarentur; & simul ironice ad eum loquens: si hæc, inquit iubes, vt ita qui sunt eiusmodi, & a tota ciuitate delecti despiciantur, atque ex quiquislibet assumantur, tempus fuerit, ad sacerdotium vocare Alexandrum Carbonarium.

Sic iudicabant seniores & optimates ciuitatis.
 ὦρε, inquit, σὺ λοιπὸν τὸν ἀνδρα καὶ καλεῖν δεῖ τῆς
 ἱερουσολῆς Ἀλέξανδρον. Hora tibi est Carbonarium ad sa-
 cerdotium vocandi Alexandrum. Deinde cum iusu in me-
 dium producerit. Hæc talia innumera in extrema
 die contingunt, quia alia sunt Dei iudicia, alia homi-

§. 9. Liberum arbitrium merces promissa confirmat, licet non est liberum arbitrium ferentis pon-

Li 3 das

Ita & Augustinus sermon. 69. de verb. Domini:
Sedulo non facio tibi iniuriam: hoc est, te non fraudauit
non placuit, reddidit tibi: Fraudem tibi non feci, quicquid
pauis sum, reddidi tibi. Huic non volo reddere, sed donare.
Non licet mihi facere quod volo de meo: an oculus tuus ne-
gavit, qui ego bonus sum, si alicui tollerem alium, recte
reprehenderetur quasi fraudator & negator alieni, cum vero de-
bitum reddo, & cui volo etiam dono, nec cui debebam potest
me reprehendere, & cui donauis, debet amplius gaudere. Non
enim quod responderetur: & aequi sunt omnes, & facti sunt
nouissimi primi, & primi nouissimi, quia tantundem acce-
perunt & primi & nouissimi.

[illegible]

Atque hæc sententia omnium Catholicorum lib-
berum arbitrium cum gratiæ adiutorio coniungen-
tium

Porro iniqua fuit querela murmurantium, quam
ex gratia rogare poterant, ut daretur amplius. *Vna*
lona, inquit, *fecerunt*, ἐποίησαν, nempe τὸ ἔργον, opus:
more Hebræo יָבִיטוּ ghabedu, *operati sunt*. Et p. 761
Adami Conzen in Enang. Tom. I.

Adami Conzen in Enang. Tom. I.

Liberum arbitrium mortali capax.

dus diei & æstus, non magis operario, quam rastro aut farculo merces debetur. Vbi est enim sine iudicio & voluntate libere agente labor, non potest dari præmium. Nec aratro quisquam agriculturæ mercedem perfoluit, atteritur enim & perit: Pacisci non nisi cum liberis operis Deus potest: apud quem enim non est suæ voluntatis arbitrium, is nec obligare se potest, nec alterius promissionem accipere. Vñus est hoc argumento Hieronymus Tom. 3. Epist. ad Damasum, vt probaret arbitrii libertatem. Merces enim promittitur, vt liberam voluntatem alliciat; nec enim in necessario agentibus locum habet, vel promissio, vel minæ.

Manichæorum autem est liberum damnare arbitrium. Hominum damnare naturam, liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere, vt in præmio aduersus Pelagianos idem Hieronymus.

Opera ad salutem necessaria.

§. 6. Eadem pactio etiam demonstrat bona opera ad salutem necessaria, eamque non dari, nisi operum conditione expleta. Denarius enim ex pacto conuenito datur, & datur illis, qui pertulerunt pondus diei, & æstus. Datur & illis, qui vna hora laborarunt; non datur tamen ociosis, sed qui *ἐργάζονται*, qui opus ruri fecerunt. Datur supra quam iustum est, sed datur tamen aliqua pars quam non dare iniustum esset; nempe pars duodecima denarii, quam ex proportionem meriti videbantur. Solatque illa parabola ad impiam & perniciosissimam hæresin confutandam sufficit, cum tota eo dirigatur, vt ostendat, nos à Deo promissione mercedis ad laborem vocari, & operatis iustam mercedem rependi. Est quidem gratuitus amoris Deo seruire, sed quia tamen se ipse mercedem esse demonstrat, non est vilis mercenarii, sed ingenui filii, eò per labores tendere, vt in patris conspectum complexumque perueniat, patre frui-
tur.

VERSVS 14. & 15.

Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. Aut non licet mihi quod volo, facere? an oculus tuus nequam est quia ego bonus sum?

QUESTIO I.

Cur dare vult postremo, quod & primo?

Paterfamilias suo iure vsus.

§. 1. Paterfamilias vir grauis, & opulentus, vt qui per æconomum soluat operariis, decorum seruat; non enim cum operariis contendit: Ius suum, libertatemque in erogatione mercedis tuetur. Causam non adfert, cur pares faciat, quorum tam impar fuisse labor videbatur. Itaque non arguit priores negligentiam, aut culpam alicuius, nec vnius horum laborem præfert totius diei æramnis: si enim hoc faceret, de suo iure cederet, & respondendi occasionem præberet: suas enim operas carè quisque æstimat: & suam industriam ignauissimus præcipue vendit. Merito autem ita respondet; nam murmurator iniuriam inferebat, cum plus petit, quam erat conuentum, & indicat iniuste de aliena liberalitate. Itaque satis illi erat, ostendere se iniuriam nulli facere, sed ab iniquo tricone, & appellatore acci-

pere. Statuendum tamen est, paterfamilias iustum fuisse causam, cur in postremos, potius, quam primos munificentia vti voluerit, sed cur rationes illas operario proponeret, nulla causa fuit. Itaque ius suum allegat. *Non licet mihi facere quod volo?* Quæ additur: *ἐν τοῖς ἑσπέραις, in meis.* Syrus, de illis que ad me pertinent. Legit etiam ita Augustinus. sermon. 39. Franciscus Lucas putat addendum, Zegerus omittendum existimat; Correcta omittunt: quod signum à melioribus libris abfuisse: & ex glossa iteplisse, sic in Græco etiam varie legitur illud: *conuenisti mecum, & vnde φωνήσας μοι, in aliis est & vnde φωνήσας μοι, Conuenisti mecum.*

§. 2. Ioannes Piscator Caluinius, Deum laudans promississe mercedem ex propriis meritis dictum. At non alio modo illis, alio nobis promissa est salus. Illi gratuitam peccatorum remissionem per baptismum in mediatorum, sunt consecuti, sicut & nos. Quemadmodum Abraham pater omnium credentium iustificatus est, & saluatus, ita ceteri omnes. Ille fide sine operibus legis, fide & operibus gratiæ saluus factus est. Cum iustus fuit, fide & operibus meruit vitam æternam, gratiæque augmentum.

§. 3. Qui ex vno denario omnium in cælo præmiorum æqualitatem colligunt, scripturis contradicunt. Nam in domo patris nostri mansiones multæ sunt. Ioan. 14. 1. Corinth. 15. *Alia est enim claritas Solis, alia claritas Lune, alia claritas stellarum, & differt stella à stella in claritate.* Denarius igitur vnus, vna est vita æterna, Dei visio, fructio, omnes stellæ sunt, omnes fulgent, omnes in cælo sunt, non omnium tamen pars est splendor, non eadem eminentia. Ita Ambrosius Epistol. 81. Augustinus Epistol. 51. Gregorius lib. 4. Mor. cap. 42. Hieronymus tractatu contra Iovinianum pene toto.

§. 4. Ex æqualitate tamen denarii, multi mercedis æqualitatem vigent; vt quid enim primi murmurant, si non sunt pares? si singularis eminentia æque honor est datus toto die operatis? Pares non sunt, si in eadem domo alius alii sunt prælati. Supra respondendi non fore illo in loco aut tempore murmurationes, aut inuidiam, cum sit vnusquisque proximum amaturus vti seipsum. Occasio tamen murmurandi dari videbitur, more humano rem consideranti, quod multi, quarum diuturni, & ærumnolissimi fuisse videbuntur labores, non maiora, quam alii ex paruis & breuib; accipiant præmia. Humana enim iudicia viros celebres, & in dignitate positi admittunt, eos collaudant, pauperes negligunt. Quin crebro fit, vt sanctos Episcopos, sacerdotes, principes, eremitas, quorum apud homines est magna opinio, & apud Deum vera sanctitas, crebro alicuius adolescentis, aut viduæ, quam nemo, nisi cum peteret elemosynam, norat, præmia superent. Exemplum de Carbonario Alexandro attuli, aliud de Dorotheo refert Alphonsus Rodericus tractat. 5. cap. 1. exercitii religiosi. Vbi serio murmurant, sed à Deo tamen melius instituti quiescunt.

Hactenus ergo pares sunt, vt omnes sint beati, & in æternum beati, clarà Dei visione, & amore. Nec maioris aut minoris gloriæ discrimina faciunt operæ duratione, sed contentio animi, feruoris, & caritatis magnitudo, quæ fit, vt vnicò actu, ac breuissimo aliorum mercedi, diocritas æquetur. Paritas igitur est præmii, vbi omnium rerum est æqualitas, temporis, laboris, caritatis, alacritatis, si aliquid horum sit in æquale, etiam similitudine erit imparitas mercedis. Quemadmodum in itinere

in fine faciendo non longitudo temporis, sed via spatium confectum compentatur. Nec minus primum obinet, qui vno mense, quam qui anno integro praefcriptum confectiter. Hinc in causa apparet diuersa merces. Augustinus de dono perseverantiae cap. 8. T. 6. p. 50. d. 1.

Sed cur, inquit, gratia Dei non secundum merita hominum datur? Respondeo, quoniam Deus misericors est. Cur ergo, inquit, non omnibus? Et hic respondeo: quoniam Deus iudex iustus est, ac per hoc & gratis ab eo datur gratia: & iusto erit in alius iudicio demonstratur, quid eis quibus datur, conferat gratia. Non itaque, si in gloria, quod secundum placitum voluntatis suae, in laudem gloriae gratia suam multis liberat misericors Deus de eam debita per datione, ut si inde neminem liberaret non esset iniustus. Ex vno quippe omnes in condemnationem non iniustam iudicati sunt, sed iustam. Qui ergo liberatur gratiam deligat, qui non liberatur, debitum agnoscat. Si inmittendo debito bonitas, in exigendo aequitas intelligitur, nisi quam esse apud Deum iniquitas invenitur.

Externe 69. de verbis Domini. Alioqui non est omnium praeiorum aequalitas. Qui vult, inquit, Christus, maior inter vos fieri, sit omnium minister. Diuersi gradus sunt in illa gratia gradus, & praerogativa, quorum discretio non tam externo labore, quam animorum virtute constituitur. Prosper de gratia & libero arbitrio c. 6. In aequalitate qua nouissimi patres facti sunt primis gratiam agnoscit. In parabola, inquit, de his qui laborant in vinea, dari idem primum eandemque mercedem omnibus, siue multum siue parum laborauerint, ut qui multo labore sudauerunt, nec amplius quam nouissimi acceperunt, intelligant donum se gratis, non operum acceptasse mercedem. Gratia mercedem, inquit, pro magnitudine enim gratiae, qua donari sunt, & charitatis ardore, non pro laborum diuturnitate merces datur. Merita enim tua ab ipso sunt, ut docet c. 6. & c. 7. Coronat illa Deus vi sua dona non tua merita. Non ex operibus tanquam tuis ex teipso tibi existentibus, sed tanquam his quibus se Deus finxit, id est, formauit & creauit.

Constat autem ex his quod Theologi docent, Deum remunerari opera supra condignum, sola liberalitate, idque pro suo arbitrio. Dat enim maiorem mercedem quam accipere mereantur, quod Andreas Vegas contra plerumque negat, sed ex Matth. 5. Luc. 6. & 19. satis colligitur. Cyprianus Epistola 75. In Baptismo ad aequalem denarium vocari, postea pro conuersatione atque actu nostrum maiorem augeri. Vide & Remigium, Rabanum, Abulensem, Gregorium, D. Thomam. Aequalitas autem charitatis, tam quibusque, melior quo maiore charitate operatur.

Donum gratiae non operum mercedem Augustinus appellat: non est enim operum in se spectatorum, sed gratiae & operum ex gratia bonorum merces.

S. 5. Quod Musculus in locis communibus hinc merita sanctorum oppugnat, more suorum facit, cum omnibus fere verbis merita Christus asserat. Et ipsa aequalitas sit iudicio, praemia respondere datae in hac vita gratiae, non praeside laborum, Bonum certamen testatur Apostolus 2. Timoth. 4. & reposita est illi corona iustitiae, quam reddet iustus iudex, sed non tantum laboris, & arumnarum, quantum charitatis estimator. Dona sua quae in nobis aestimat, etiam remunerat, August. hom. 50. & hom. 14. Reddet, inquit, mihi coronam iustus iudex, debet ergo quod reddit, reddet ergo iustus iudex, non enim opere inspecto, potest negare mercedem, qui opus inspectum.

At mirum non est, sectarios sanctorum meritis obsequere, qui etiam Christi morti, & sanguini meritum adimunt. Caluin. l. 2. instit. c. 17. Etenim faceret, si quis per se simpliciter Christum opponere vellet iudicio Dei, non fore bonum meriti, quia non inueniretur in homine dignitas, qua

posset Deum promereri. At in Christo est dignitas, quae est in homine, & quae in Deo, a persona habent dignitatem, ab infinita infinitam. Mirari tamen conuenit, non deesse, ex illo grege, qui apud eundem Caluinum colligunt: quia non operum meritis acquiritur celestis hereditas, sed gratis donatur, aequalem fore omnium gloriam. Quibus ille respondet, non disputare Christum, vel de celestis gloria aequalitate, vel de futuro piorum statu: sed hoc tantum pronuntiat, causam non esse cur gloriantur, vel aliis insultent, qui tempore sunt priores: quia Dominus, quoties ita placuerit, vocare poterit, quos visus est ad tempus negligere, eosque, vel equare vel praeferre prioribus illis: addit, exactam partium discussionem esse mixtam curiositate. Sunt illa in Zwingleum dicta, qui ex Origene & aliis distinguit tempora, & sub horum quae videruntur antecesserunt, nihil effectum dicit.

Quod a Domino satis reatur, cum denarium etiam ceteris horis respondere demonstrat. Omnibus enim datur merces secundum opera sua. Nec recte Media fini Caluinus ex sola vocatione rem definit, qui enim diuersa praemia admittitur, etiam gratiam, & gratiae opera varia praestitit, ex illis enim praemia sequuntur. Media enim, ad finem solent fini esse proportionata. Cui vero Deus finem conferre decreuit, eidem praedestinavit & media. Qui enim ostendit Apostolo, quantum patiemur, pro Christi nomine oportere, etiam pariter significauit modicum passionis aeternum gloriae pondus operari in caelo.

QUESTIO II.

An electio sit ex praestitis meritis?

S. 1. Non disputo generatim quaestione inter sectarios etiam controuersam, sed quantum fieri potest, ad huius loci intelligendam. Theologi qui cedis redditionem pro argumento habent. Operarios enim vocari imperat Pater familias, illisque mercedem reddi. Merce, operi datur, regnum datur ut merces, datur non oeciosis, sed laboriosis, & ex condito operariis. Quin etiam eadem conditione promittitur. Item vineam & quod iustum fuerit dabo vobis. Hic igitur ordo est executionis, ut propter opus dare velit regnum. At quod in tempore facere Deus solet, id ab aeterno decreuit, atque ita cum omnibus circumstantiis efficere statuit, ut ipsa facit. Nusquam enim actio a decreti ordine discedit.

Aliorum sententia contraria est. Prius ad gloriam elegisse, deinde merita ordinasse: Nec argumento alato mouentur. Alium namque ordinem praerogationis, & executionis esse sentiunt. Primo enim in significationis homines & angelos gratuito amore dilectos, & electos ad vitam aeternam, sine villo meritorum respectu, in altero ordine autem electis & dilectis gratuito, constituisse gloriam non nisi per media, si dem, spem, caritatem in executione confere. Itaque, negant Deum aliud in tempore facere, aliud ab aeterno constituisse. Nam aeterno decreto definuit, non modo nulli nisi per media gloria conferre, sed singulas etiam mediourum partes, circumstantiasque prauidit. Non tamen per ea, vel propter ea elegit, per quae dedit, & per quae dare decreuit. Est enim gloria aeterna effectus datae gratiae, gratia praedestinationis. Paulum gratuito elegit, cum fueret aduersus Christianos, idque sine villo meritorum etiam futurorum respectu. Electo autem gratiam magnam, scientiam, labores, aliaque decreuit, per quae in salutem aeternam liberum, & infallibiliter deduceretur. Ita & Pater familias ad primum has operas deligit: non sua causa, quasi opus haberet eorum industria, sed ut primum conferret, hoc tamen dare noluit, nisi postquam vineam excolissent. Probabilis est utraque sententia. Priorem tuerentur etiam Arminiani,

nam electionem statuunt esse ex fide prævisa: meritū
tamen non agnoscunt. Consulat lector scripta Vor-
stii, Greuinchouii, aliorum. Ex præiudiciis actionibus
dari etiam multi veterum censuerunt. Hierony. Rom.
8. & 9. & Galat. 1. & Epistol. ad Hedibian. Chryso-
stomus homil. 16. & in Epistol. ad Ephes. Theodor. in
Rom. 8. & 9. Theophylactus eodem loco. Anastas-
ius Nizenus lib. de questionibus Scripturæ, quæstio.
59. Imo innuit Augustinus libr. 1. ad Simplicianum
quæstio. 2. T. 4. Vbi de his longa est disputatio ad cap-
ut 9. Epistol. ad Rom. pertinens.

Verumtamen multis ille locis expresse asserit, electionem præcedere. vt lib. de corrept. & graui, & Rom. 8. & 9. ostendi. Aliter tamen Prosper lib. 2. cap. vltimo de vocatione gentium. Fulgentius lib. 1. ad Monymum. Hugo in Epistol. Rom. Ex hoc igitur loco nihil vel in hanc, vel illam partem concludi potest. Nam opera & merita finem & executionem, adeoque decretum Dei, quod de executione factum est, non electionem ipsam respiciunt.

QVÆSTIO III.

Quis oculus malus?

§. 1. **O**culus malus, seu oculus nequam, qui ⁱⁿ *invidia* dicitur, recto, bono, simplici opponitur. Præcipue inuidiam, & liuorem designat, qui etiam in vultu tacentium, quodam nubilo se prodit. Oculus vero, vt Matthæi 6. Lucæ 11. animus est vitiosus & malignus, sicut oculus bonus, animus bonus, & liberalis. Ecclesiastici 31. Inuidia se appellatur. Merito autem oculorum nomine totus homo describitur. Nam ingenium oculorum formâ & colore deprehenditur. Oculi animorum indices sunt, etiam si latere velint. Ideo simulatores solent præcipue oculos erudire, vt sese animo accommodent. Vt enim oculus integram hominis effigiem reddat, ita quoque integri hominis est imago, nisi summo artificio fallat. In oculis luxuries, ira, inuidia, omnia vitia, virtutesque & affectus boni resident, in his animus habitare dicitur.

S. 2. Buluherger eos notari aſſerit : qui cum Petro clamant : ecce nos reliquimus omnia. Calumniam eſt in reſigioſos, qui non iugitant, multis, qui in mediis diuinitis & honoribus verſantur, maiora caritatis præmia decernenda, quam ſibi : & ſi illis inuidet, iam ſua perdidit, de alienis bonis dolendo. Petro autem Chriſtus nec inuidiam, nec aliud vitium obicit, ſed per benignè reſpondet, nec Apoſtolos nouiſſimos dicere eſſe, ſed potius ſeſſuſ ſuper duodecim thronos, & iudicatuſ.

VERSUS 16.

*Sic erunt nouissimi primi, & primi
nouissimi, multi enim sunt vocati
pauci vero electi.*

QVÆSTIO I.

Qui primi, qui nouissimi?

§. 1. **H**ortatur Apostolos, ne ideo securi sint, quia primi vocati sint, ne ualibus insulentur. Fieri enim, ut primi multi ex posterioribus antecendant. At qui primi, qui nouissimi sint, magna est controuersia. Chrysoströmum primos esse Iudeos, qui initio vocati salutem reperuerunt, & eos Christianos, qui è

virtutis fastigio in vitiorum barathrum inciderunt.
Nouissimos enim hos factos, quod deterius est, nol
esse, & grauiore damnatione plecti. Nouissimos en
tem qui facti sunt primi eos esse, qui è vitiis emergunt,
& ad virtutem eluctantur.

Barradins noſter etiam de Iudæis & gentibus in-
terpretatur ex Luc. 13. 27. cum diceret Chriſtus: *multi
ſunt vocati, & v. 24. Quia multi dico vobis quærent in-
trare, & non poterunt.*

Adiungit: Et ecce sunt nouissimi, qui erunt primi. & sunt primi, qui erunt nouissimi.

Stigitur apud Lucam nouissimi sunt, qui rege-
cidunt; igitur & apud Matthæum. Vn cum huius in-
terpretationis obſta- & videtur, quod primi etiam, &
intermedii denarium accipiunt: omnes igitur beati
sunt. Nec ob querelas primos Patres familias denario
priuat, ſed, Tolle, inquit, quod tuum eſt. Voloh-
das ſicut & tibi. Reſpondit huius ſententia.
Flores, non omnia, quæ in parabola ſunt, accommo-
danda eſſe, quod verum eſt: hic tamen locum illius
exceptio non poteſt habere. Non enim emblemata
denarii ſolutio, ſed ad ipſum corpus parabola perti-
net; de denario pacti ſunt, aliis promiſſum id quod
iuſtum eſt, id non eſt ornatus, ſed ſignificationis cau-
ſa poſitum. Totum autem in eo veritatis parabola
myſterium, quod & qui hora vndecima, & nona, &
ſexta, & tertia venerunt, acceperint denarium, vnum
eundemque, & nouiſſimis primo perſolatum ſit, ita-
que, & ad myſterium pertinet, quod primi acce-
perint denarium. Non autem illi de damnatione,
ſed paritate præmiſſi queruntur. Itaque & patrum ſen-
tentia nolim recedere, qui comparationem, inter bea-
torum præmia docent inſtitui. Quod ſi primi acce-
pientes denarium, & murmurantes, non faciunt ad
parabolæ integritatem, nec accommodari eam pat-
tem ad aliquam ſignificationem oportet, nec ergo
etiam pactum de denario ſignificationem habet: cum
enim pactus eſt, ſi non dedit: ſi illa igitur, quæ cum
primis acta ſunt, nihil ſignificant, ſed decortantur
gratia apponuntur, paratio etiam de aliis inſtituen-
da erit. Ideoque tota parabola fine vllæ ſignificatio-
nis fuerit. Tota enim eius viſ & Oeconomia veritatis
comparatione temporis, quod laborarunt, & æqualitate
mercedum, conferunturque primi, & nouiſſimi.
Quæ collatio locum non habet, ſi primis damnatio,
nouiſſimis beatitudo obuenit.

Primi igitur dicendi sunt, qui prima etate vel tem-
pore vocati Deo fuerunt, magnosq; pertuleret la-
bores, quos tamen alii postea vocati, & exiguos spacio
in vinea Domini laborantes meritis adaequarunt, qui
bus eadem proinde merces persoluitur.

§. 2. Bullingerus primos vocat, qui suis meritis fi-
dunt. Nouissimos, qui de meritis nihil presumunt.
Et Musculus. Docent enim illi in primis impietatem
esse cum iactantia, eos exprobrare DEO sua me-
rita.

Respondeo. Ad improbam eos sententiam bonorum operum & meritum odio petrahi. Adeo vero insaniunt, vt causam suam aduersus Petrum, Christum agere instant. Petrum aut factus fuisse merita. & ambitiosè quidem. Quod si meritis relinquendis omnibus existimabat, Catholicorum iugitum sententia erat, qui merita agnoscunt, in eo tamen peccabat, quod ea ambitiose iactaret. Immo Caluanianis credimus, in Christum esse intrinsecus, in delis & hypocrisis, nam tales esse contendunt, merita bonorum operum esse concedunt. Hoc enim crimen in Petro non leuius esse potuit, quam in nobis, si crimen fuisset. At nec Christum eos accusari hypocrisis, & iactantia, nec nos crimen fingere oportet.

Mat. vii. Christus premium pollicetur. Ambitioni a-
tem & errori de meritis debet resistere, non firmare
mercedis pollicitatione hæret. Debebat enim dice-
re. Omnibus relinquendis nihil meriti estis, sed pec-
catum sua natura mortale a vobis commissum est, pec-
catum nullo premio remunerandum, sed milles milles
inferno digni. Verum longe alia mens filii Dei, vt ba-
ptizati æternæ habentis. Nam proposito brauij ad certa-
men discipulos hortabatur. Absurdissima igitur est in-
terpretatio, Primi, hoc est, hypocritæ, qui ipse Chris-
togenita suis confidunt meritis, vt Petrus & Apostoli,
denarium noui simit. Hoc est, Eternum damnabuntur. Et
nouissimi, hoc est, qui non confidunt suis meritis, sed
de electione loca, et iustissimi sunt, erunt primi, hoc est,
Primi in celestij gloria dignitatis. Itaq; primi qui toto
die laborant, hypocritæ fuerunt, iuxta adu. rarios,
denarium patet est Pater familias, sed labores rogo
perimant, iou. denarius, quem dedit, inferi fuerunt, &
siliadeo stolidi, vt plus peterent. Neque obstat textus
apud Lucam. Eadem enim conclusiones ac sententiæ
ex diuersis diuidentibus, & ad varia probanda adhi-
bentur, vt alias ostendi.

QVÆSTIO II.

Quomodo multi vocati, pauci electi?

¶ **C**um nouissimorum & primorum commu-
tationem prædixisset, concludit generali
sententia. Multos vocatos, paucos electos. Ne
quis miretur quod dixerat. Primos fore nouissimos,
& e contra fore nempe, ut illis qui longissimo tem-
pore in Ecclesia laborarint, æquantur alii, quorum
exiguo tempore floruit industria: subicit sententi-
am sane terribilem, modo primos vocatos cedere sape
posteris, verum etiam ipsos vocatos, post longos in vi-
na laborare pudari & præmio excidere. Non modo
non excollunt, sed omnino pereunt aliquando, ut in
Luctu, in Origene, Tertulliano, alisque exampla
nos edocent. Argumentum est igitur à minore. Si-
nemini id in Eccllesia, quod minus conueniens, ma-
gis absurdum esse videtur; ut nempe retro acti la-
bores inritum cadant, nec vlla præmia sed æter-
na damnatio fatigatos accipiat, quia defuit perse-
uerantia que est tantum electorum: mirum videri non
debet, inter ipsos vocatos non esse ex tempore voca-
tione, etiam operum merita, & mercedis disparita-
tem; quid enim noui illis contingere dicemus si opi-
nionem minorem mercedem accipiant, cum multi ex-
ciderint pauci saluentur. Itaque priores non modo se-
quentibus se opponere non debent, sed etiam vereri,
ne cum posteris sint electi, ipsi sint reprobi. Atque hæc
dicuntur, non quod non etiam nouissimorum ali-
qui exciderint, nam hoc par esticulum omnibus;
quæcumq; hora vocatis, sed quia magna admiratio, &
conturbatio otii solet, cum manifeste deficiunt illi,
quorum diu in Ecclesia spectatus labor & vita proba-
torum.

§. 2. Calvinius cum negasset, priore sententia qua
dicuntur, Primi fore nouissimi, & nouissimi fore pri-
mi, confiteri Iudæos sentibus, aut reprobos electis;
minime quadrare, asseuerat, quæ à quibusdam interserui-
sententia; multi vocati, pauci electi.

Quare sententiam iam ostendi, & quid negat,
Christi auctoritati derogat. Additur etiam particula
causalis, ut appareat alicuius esse dicti probationem.
Imo etiam Caluini expositio admittere sententiam il-
lam potest. Ille hoc Christum voluisse existimare: Eum
qui prior vocatus est, alacrius currere oportere: alio-
quin nonnumquam palmam admittere libenter. Apostoles

vero; quia Ecclesie primitiæ fuerūt, eximii sibi aliquid
sumere, eos moneri eriam. Alius, qui postea vocandi
sunt, eiusdem gloriæ fore. Quia Deus nemini obstru-
ctus sit, sed vocare quoscung; vult, & vocatis præmiū
quale visum est, rependere. Summa igitur est: Inter
eos qui prius aut posteriori vocati sunt, præmiū non
esse maius, aut ex tempore diuersitate. Imo crebro
v. atos ex integro deficere.

VERSUS 17. 18. 19.

Et ascendens Iesus Ierosolimam assumpsit duodecim discipulos secreto, & ait illis: Ecce ascendimus Ierosolimam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis & condemnabunt eum morte, Et tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum & tertia die resurget.

QVÆSTIO I.

Cur passionem prædicat?

S. 16
A
Scendit Ierofolymam ad agnum pafcha

lem immolandum, & vt ipfe verus agnus,

pro mundo cadat victima. In Græcis additur & ὁ ἀγν

in viâ, quod etiam Syrus habet; vetus interpres non

legit. Iam paffionem tertio prædicit, vt minus tur-

bentur, nam vident fieri, quod prædictum fuit. Se-

cretio autem id facit, turbæ nondum id constare vo-

lunt בַּיְנוּנוּ וּבְיָנוּ bainuni valhuni, inter fe & ipfos, habet

Syrus. Difcipulos autem præcipue animari meditatio-

ne tanti certaminis oportuit, ne animo delicerentur,

& fperem omnem præciſam Domini morte exiftima-

rent: deinde labores & crucis contumeliam, non au-

tem quietem & mundi dignitates fibi proponeret.

Cognofcerent etiam Dominum fponte, non coacte in

mortem toties prædictam ire, vt fe etiam refuſcitatio-

nis ſpe eigerent, poſtquam primam prædictionem e-

ueniſſe vidiffent. Ita Chryſoſtomus, Theophylaſtus

cæteri. Voluit & nobis identidem in memoriam re-

ducere, quâ in te noſtra falus conſiſteret, quo nos precio

redemerit.

VERSUS 20.

*Tunc accessit ad eum mater filiorum
Zebedai cum filiis suis, adorans &
petens aliquid ab eo.*

QVÆSTIO I.

Quid Salome petit?

§. 1. **M** Arcus cap. 10. 35. Filios ipsos accepisse di- Perma-
citur: Nam ab ipsis initium petitionis erat, trem pe-
matrem illi lubornarant, hac filiorum ambitioni ma- tunc.
ternis horis subleuit, *Αἰσχρολογία*, inquit Chryso-
stomus, *ἡ τοῦ πατρὸς ἡδονὴ καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ ἐκείνου*, pudore scilicet ambitionis matrem
producent. Audierat de ledib. duodecim, inter eas sibi
primas

in. Iam Bezam, & Gebennenses alia sentientes ac-
cerime inculcat. Certe inquit, victoria de antichristo iam
portat, nisi obstitisset quorundam rigor, qui non modo Episco-
patus virescens expellere voluit, sed etiam episcopalem, & ar-
chiepiscopalem, hac ad reginam, & plura in praedicatione.
§. 3. Hinc multo facilius Anabaptistae refutatur, qui
omne Christianum, rei publica magistratum exterminat.
Idem accepta Caluinianis occasione. Nam Caluinus
inter Laicos & Ecclesiasticos discrimen non agnos-
cit, & tamen prohiberi dominationem regum gen-
tium contendit, etiam legitimam, quod ideo de o-
mnibus saecularibus sunt Anabaptistae interpretati.
Omnibus in communi hoc convenit, ut imperando
seruiant, bonis enim princeps pro suis subditis labo-
rat, ut solent pro Domino serui. Quod vero Calui-
nas negat permittit pastoribus ut magnifico splen-
dore emineant. Hoc tamen concedit fieri posse, ut
oppidi vel pagi dominus simul docendi munus quo-
que obeat, urgente necessitate. Quod si verum est,
poterit & provincia Dominus, comes, dux, nec re-
pugnet pastoratui legitimus, & civile in subditos
imperium, licet per Euangelium non detur. Poterit
& supra subditos erigere, nec splendorem cogetur
ponere. Tales vero etiam in Anglia Episcopos, &
archiepiscopos tolerant rigidi Caluiniani. Con-
suetudinem Anglicanam contra Bezam Saravia defen-
dit. [Praeterea inquit cap. 24. Legibus huius regni, &
principis beneficio, episcopis hic honor deferretur, ut
inter nobiles & proceres regni censerentur. Archie-
piscopi inter duces & magnos regni officarios locus
cum Clementia titulo datur, & Cantuariensi pro-
prie ante omnes proceres & magnos regis officarios
est attributa: & primus patris regni dicitur. Ceteri o-
mnes Episcopi inter Barones locum tenent, & eo
nomine, titulo dominorum honorantur. Qui om-
nes cum ciues sint & subiecti, Princeps in regno suo
honestam civilem aliquod munus si mandet cuiquam
Episcoporum, ut si quem Eirenarcham constituat,
vel a secretiori consilio habere velit, & legationem
ad externum aliquem principem obire, non video
causam cur Principi suo in re quavis honesta non de-
beat parere & obsequi. Sed & hic oritur difficultas,
quomodo vnus pluribus sufficere possit muneribus
obediendis. Hanc enim obiectionem D. Beza facit.
Cui respondeo: quomodo ipse putet, vnum in Israe-
le sacerdotem fuisse sacerdotis summi simul & iudi-
cis fuisse omnibus parem? Eadem ratione dico quan-
do cumque recipit, aut necessitas postulat, aut absoluta
regis voluntas viget, dante Deo pluribus ministris
adiutores Episcopos, plures functiones possit, & debere
subire. Si Episcopi & Archiepiscopi adiutores nega-
rentur, & solilla omnia quae ad illa pertinent, quae
eximus officia prestanda in se susciperent; merito
posset obijci. Sed ego neminem vnquam extitisse
aditorem, qui per se solus sine vllis adiutoribus, quae
etiam summi sacerdotis concernebant officium
obiret; pluribus a hinc inde partes varias suscipien-
tibus & operum ferentibus, duplicem personam cum
vilitate & edificatione populi Dei saepe sacerdotes
& Episcopi sustinuerunt. Hic habes, candide Lector,
Episcoporum & Archiepiscoporum auctoritatem
quam defendo: & ecclesiae vtilem edificationem & gu-
bernationem ex stimulo. Quae quum sine imperio, in ijs
extimis rebus, quae tantum concernunt ecclesiam, esse
non possit, illud tamen a dominatione & tyrannide
quam longissime abesse, quicquid apud te quid tyran-
nia & dominatio sic reputare volet, facile tenebit.
Imperium legibus finitum, & ad commune Ecclesiae
edificationem, tam eorum quibus imperatur, quam
eorum omnium ad quos resp. Ecclesia pertinet, consti-
tutum, iure nemo vnquam vocauerit tyrannidem. Ty-

rannis est iniqua & crudelis dominatio, & oppressio
innocentiorum: vel contra leges usurpata potestas: quo-
ties neque ex lege neque ex more quicquam imperat. Au-
thoritas veterum episcoporum & nostrorum hic in Anglia, sicut
& superintendentium in Germania, canonica est. Ob-
bedientia, quae ipsis debetur, vltra leges Ecclesiasticas
non extenditur: si quidpiam Episcopus aut Archiep-
iscopus iusserit, cuius rei regulae ecclesiasticae non faciunt po-
testatem, nemo tenetur parere. Vnde fit manifestum,
dominationem nullam nec veteribus nec Anglicanis
posse obijci Episcopis. Dominatio cum subditorum
seruitute subiecta, si quibus pro suo arbitrio quidvis
Dominus imperare potest. Demonstrandum erat D.
Beza, quibus in rebus dominatione veteres episcopi
fuerint vti, & hodie Anglicani vtiantur Episcopis. Qui
nihil precipere potest nisi quod ad officium ipsius per-
tinet, cui praepositus est, quod si fecerit, contemni po-
test imperium, iniuria simulatur tyrannidis & viur-
patae in fractis dominationis. Calumniam igitur sunt
quae dquid de tyrannide & dominatione episcoporum,
qui ex praecipito regularum ecclesiasticarum praefu-
erunt & praefunt Ecclesijs, & Ecclesiarum pastoribus
congeritur. Videri potest eodem in tractatu miseri-
ma cauillatio Beza de nomine *ἀρχιεπίσκοπος*, & *ἐπίσκοπος*, quod
Saravia ostendit, non semper opponi *τῷ δακρυβύβλω*.

§. 4. Dominationis b. d. m. non potest: tem tol-
li docet ipsum Christi exemplum. Christus enim non
venit *δακρυβύβλω*, ut sibi ministraretur, sed venit, ut alijs
ministraret, imò animam suam daret, hic vitam impen-
dere, redemptionem pro multis. Animam ergo ser-
uituti & morti subiecit: non igitur seruum Christi o-
porteret honoribus querendis inuigilare, aut imperium
querere: Christus tamen etiam in illo exinanitionis statu
obsequia angelorum & hominum admisit, quantum
ratio dictabat. Quamvis ipse omnibus seruiret, & Pau-
lus Onesimum retinere cogitabat, ut pro Philemone
sibi in vinculis seruiret. Deinde Christus multa suis
imperauit, vltis vera potestate, sed non abusus more
regum infidelium, non *κατ' ἐξουσίαν*, aut *κατὰ κράτος*,
non violenter aut cum potestate opprimens. Aliud i-
gitur his non constituitur, quam ut Ecclesiarum Prae-
lati totos se seruitio subditorum & salutis impendant:
nam omnes *δούλοι* hoc est, serui, appellantur. Hinc &
Pontifex seruus seruorum Dei. Quicumque, n. bene praestit,
seruus subditorum est. Etiam si rex sit, illius finis est sa-
lus populi, cuius est instrumentum & procurator rex.
Frustra ergo Beza his verbis vtrumque gladium a Papa
aufert fingit. Non enim potestate abrogat suis in Ec-
clesia futuris Christus, sed astringit: At vero ambitione,
fastum, imperandi duritiam, violentiam, longe abesse iu-
bet. Ligandi, n. & solvendi potestate ipse contulit, oues
& agnos pascere voluit. Minister ergo salutis sunt Pö-
ntifex & Episcopi, sicut Christus minister fuit: n. n. venit
δουλεύων *demelchama sch*, ut sibi ministraretur, seu
ut sibi assisteretur, seu appareret ministri, sed *δακρυβύβλω*,
ut ipse ministraret, & appropinquaret alienae saluti.
Hic in Greco Codice Beza ait inferi ex Luc. v. 8. c. 14.
& sequeres aliquot. Dignitas itaq; Ecclesiastica, hu-
militate serua esse debet, *εἰς ω*, vel ut alia exēplaria *εἰς αὐτὸν*
δακρυβύβλω, sic vel erit minister. Aug. l. 9. de ciuit. c. 14.

QVÆSTIO II.

Quomodo Christus dederit animam suam redem-
ptionem pro multis.

§. 1. Multorum nomine omnes ex phrasi & consue-
tudine intelligo. Omnes enim, de quibus Christus
hic agitur sunt multi. *πολλοί* vocat Greci populum seu pro omni-
valgus. Itaq; inferre nonnulli hac ad Caluinianum et-
rorem de torquent, ut meritis dominice passionis de-
trahant, negentque pro omnibus mortuum esse Chri-
stum. Hos Caluinus ipse refutat, cui n. ait scripturam hic,
& Rom. 5. 15. totum genus humanum complecti. Sic &

Kk

Ballin.

JOHES GUNTHER
112
Evangelia
CIVILIS

Bullingerus *ἀντὶ πάντων* poni pro tota multitudine. Qui tamen sibi contradicit, cum ait: pro illis, qui credere voluerunt. Nam passus est Dominus etiam pro illis, qui credere noluerunt, & sanguinem testamenti pollutum duxerunt. Animam enim posuit pro omnium redemptione, 1. Ioan. 2. 2. *Factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi.* Fructum quidem non omnes sentiunt, sed tamen Christus sufficientissimum pretium dependit, nec per eum stetit, quo minus exire quidem de vinculis vellent. Vti isti Domini liberalitate noluerunt.

Bucerus igitur errat, qui Christum tantum electorum peccata expiisse fingit. Super Ioan. 24. & Calvin. contra Hesh. 1. 39. Musculus in locis communibus, Beza lib. 1. epist. pag. 182. Simonius lib. 2. fol. 24. Aretius 2. parte problematum. Zanchius pluribus locis. Verum ab illa haeresi recesserunt Arminiani, Hemmegius, Augustinus Marloratus. Nam illis repugnat, quod Christus sit Saluator mundi, & vnus pro omnibus mortuus. 2. Cor. 5.

Satisfactio §. 2. Calvinus hinc concludit: hac vna voce uerti, quicquid de putidis suis satisfactionibus garriunt Papistae. Non enim reconciliationis alibi pre-redeptio, tum reperitur, quam in morte Christi.

Respondeo, vitam Christi mortemque esse pretium, redemptionis nostrae, solum, sufficiens, vnicui, Deo etiam nos gratis reconciliati. Nec eo pertinere satisfactiones vllas, vt Deo reconciliemur, vt redimamur. Nec tamen satisfactiones tollimus, sed iam reconciliati, iam redempti, iam sanguine loti pro poena temporali satisfactionibus, verbo Dei oblectati. Ita nos docet Cyprianus epist. 18. Dominus loquitur & dicit, Super quem respiciam, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos: hoc cum debeamus omnes esse, tum magis eiusmodi illi esse debent, quibus laborandum est, vt post graue lapsum vera poenitentia, & humilitate tota promereri Dominum possint. Et epist. 25. epist. 60. Deum promeremur obsequiis nostris, inquit, vt ostenderet, ad Deum non modo peruenire actionum piarum deuotionem, sed & Deo etiam ad nos redire remunerationem.

VERSUS 29. 30.

Et egredientibus illis ab Iericho secuta est eum turba multa. Et ecce duo caci sedentes secus viam, audierunt quia Iesus transiret, & clamauerunt dicentes, Domine Miserebere nostri, fili David.

QVÆSTIO I.

An hac historia eadem cum illa, quæ Luc. 18. 35. & Marci 10. 46?

§. 1. **A**liqua similia sunt, alia dissimilia. Hic duo caci sunt, & curati, postquam Ierichuntem Christus egressus est. Apud Luc. 18. 35. Vnus est cecus, qui sanatur antequam egressum Christi in urbem. Mar. 10. 46. vnus nominatur, & sanatus dicitur, cum egressus esset Ierichuntem, vocatur autem Bartimaeus, filius Timæi.

Quidam vnus præcipui mentionem factam abstrahunt. Alij autem ingressum & post egressum cæcos curatos, Alij dilatam illius qui ante ingressum accessit sanationem.

Mihi diuersæ historiae videntur. Nam illo egrediente Iericho duo sanati sunt, vt ex Matthæo clarum est, an vnus horum fuerit Timæi filius, incertum. Apud Lucam vero sanatur antequam ingreditur Dominus Ierichuntem. Existimant alij Bartimaeum fuisse notiorē iam diuturna cæcitate & paupertate, alium se adiunxisse, ante clamasse quam urbem Christus ingrederetur, postea in egressu sanatos. Pro plurali, *καὶ ἐκπορεύοντων αὐτῶν*, quidam codices singularem habent, *ἐκπορεύων*, vt etiam Syrus.

Chrysostomus hos cæcos *πρῶτον πληρώτους* dicit fuisse *ἀμείβετες*, multis videntibus præstantiores: summa enim contentione ad Christum venire studebant, non modo quia clamabant, sed etiam quia reprehensi, & *ἐν σέσωσιν*, os obturati aliorum increpationibus, magis clamabant. Quemadmodum mulier Chananea & Centurio. Vt vero ante fortes, ita post curationem gratissimi fuerunt: nam Dominum secuti sunt. Augustinus: l. 2. qq. Euang. c. 48. diuersos facit. Possemus de propinquantibus ad Iericho sic intelligere, vt iam inde egressi, prope amem adhuc essent ad eam ciuitatem, & c. Et paulo post. Sed quoniam ea quæ sequuntur in Euangelio secundum Lucam, apertissime ostendunt, illud, quod ipse narrat adhuc venientibus in Iericho factum esse: nihil aliud restat intelligere, nisi bis esse factum hoc miraculum. Semel in vno cæco dum adhuc veniret ad illam ciuitatem, & iterum in duobus, cum inde egrediretur. Vt illud vnum Lucæ, alterum Matthæus enarrat. Neq. hoc sine aliquo sacramenti. Quod sacramentum exponit, vt vnus ab egrediente sanatus, Iudæus; duo ab egrediente sanati, Gentis significarent. Luna autem mortalitatem designat, quod est Iericho. Vide de eadem materia Augustinus. serm. 18. de verbis Domini.

Hæc igitur sententia tenenda est, nec mirum, cum duæ sint historiae, vnā ab vno, aliam ab alio Euangelista recensitam.

CAPVT XXI.

Mar. 11. a. 1.
Luc. 19. c.
20.

Et cum appropinquassent Ierosolymis, & venissent Bethphage ad Montem oliueti: tunc Iesus misit duos discipulos. 2. dicens eis: Ite in Castellum, quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: soluite, & adducite mihi 3. & si quis vobis aliquid dixerit, dicite, quia Dominus his opus habet: & confestim dimittet eos. 4. Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam, Dicentem: 5. Dicite filie Sion: Ecce rex tuus venit tibi mitis, sedens super asinam, & pullum filium subingulis. 6. Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit eis Iesus. 7. Et adduxerunt asinam, & pullum: & imposuerunt super eos vestimenta sua, & cum desuper sedere fecerunt. 8. Plurima autē turba strauerunt vestimenta sua in viā: alij autem cadebant ramos de arboribus, & sternebant in viā. 9. Turba autem, quæ præcedebat: & quæ sequebatur, clamabant, dicentes. Hosanna in filio David: benedictus, qui venit in nomine Domini, Hosanna in altissimis. 10. Et cū intrasset Ierosolymam, commo-

Mat. 62. d. 11.
Zach. 9. b.
Ioan. 12. b.
15.
Pl. 117. d.
16.
Mar. 11. b. 9.

*Liberū ar-
bitriū mor-
endi cap. x.*

dus diei & æstus, non magis operario, quam rastro aut farculo merces debetur. Vbi est enim sine iudicio & voluntate libere agente labor, non potest dari præmium. Nec aratro quisquam agriculturæ mercedem perfoluit, atteritur enim & perit: Pacisci non nisi cum liberis operis Deus potest: apud quem enim non est suæ voluntatis arbitrium, is nec obligare se potest, nec alterius promissionem accipere. Vñus est hoc argumento Hieronymus Tom. 3. Epist. ad Damasum, vt probaret arbitrii libertatem. Merces enim promittitur, vt liberam voluntatem alliciat; nec enim in necessario agentibus locum habet, vel promissio, vel minæ.

Manichæorum autem est liberum damnare arbitrium. Hominum damnare naturam, liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere, vt in præmio aduers. Pelagianos idem Hieronymus.

*Opera ad
salutem ne-
cessaria.*

§. 6. Eadem pactio etiam demonstrat bona opera ad salutem necessaria, eamque non dari, nisi operum conditione expleta. Denarius enim ex pacto conuenito datur, & datur illis, qui pertulerunt pondus diei, & æstus. Datur & illis, qui vna hora laborarunt; non datur tamen ociosis, sed qui *ἐργάζαν*, qui opus ruri fecerunt. Datur supra quam iustum est, sed datur tamen aliqua pars quam non dare iniustum esset; nempe pars duodecima denarii, quam ex proportionem meriti videbantur. Solatque illa parabola ad impiam & perniciosissimam hæresin confutandam sufficit, cum tota eo dirigatur, vt ostendat, nos à Deo promissione mercedis ad laborem vocari, & operatis iustam mercedem rependi. Est quidem gratuitus amoris Deo seruire, sed quia tamen se ipse mercedem esse demonstrat, non est vilis mercenarii, sed ingenui filii, eò per labores tendere, vt in patris conspectum complexumque perueniat, patre frui-
tur.

VERSVS 14. & 15.

Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. Aut non licet mihi quod volo, facere? an oculus tuus nequam est quia ego bonus sum?

QUESTIO I.

Cur dare vult postremo, quod & primo?

*Paterfamilias suo iure
usus.*

§. 1. Paterfamilias vir grauis, & opulentus, vt qui per æconomum soluat operariis, decorum seruat; non enim cum operariis contendit: Ius suum, libertatemque in erogatione mercedis tuetur. Causam non adfert, cur pares faciat, quorum tam impar fuisse labor videbatur. Itaque non arguit priores negligentiam, aut culpam alicuius, nec vnius horum laborem præfert totius diei æramnis: si enim hoc faceret, de suo iure cederet, & respondendi occasionem præberet: suas enim operas carè quisque æstimat: & suam industriam ignauissimus præcipue vendit. Merito autem ita respondet; nam murmurator iniuriam inferebat, cum plus petit, quam erat conuentum, & indicat iniuste de aliena liberalitate. Itaque satis illi erat, ostendere se iniuriam nulli facere, sed ab iniquo tricone, & appellatore acci-

pere. Statuendum tamen est, paterfamilias iustum fuisse causam, cur in postremos, potius, quam primos munificentia vti voluerit, sed cur rationes illas operario proponeret, nulla causa fuit. Itaque ius suum allegat. *Non licet mihi facere quod volo?* Quæ additur: *ἐν τοῖς ἑσπέραις, in meis.* Syrus, de illis que ad me pertinent. Legit etiam ita Augustin. sermon. 39. Franciscus Lucas putat addendum, Zegerus omittendum existimat; Correcta omittunt: quod signum à melioribus libris abfuisse: & ex glossa iteplisse, sic in Græco etiam varie legitur illud: *conuenisti mecum, ἀνεφώνησάς μοι, in aliis est ἀνεφώνησάς σοι, Conuenisti tecum.*

§. 2. Ioannes Piscator Caluinius, Deum iustitiam dæis promississe mercedem ex propriis meritis dictum. At non alio modo illis, alio nobis promissa est salus. Illi gratuitam peccatorum remissionem per baptismum in mediatorum, sunt consecuti, sicut & nos. Quemadmodum Abraham pater omnium credentium iustificatus est, & saluatus, ita ceteri omnes. Ille fide sine operibus legis, fide & operibus gratiæ saluus factus est. Cum iustus fuit, fide & operibus meruit vitam æternam, gratiæque augmentum.

§. 3. Qui ex vno denario omnium in cælo præmiorum æqualitatem colligunt, scripturis contradicunt. Nam in domo patris nostri mansiones multæ sunt. Ioan. 14. 1. Corinth. 15. *Alia est enim claritas Solis, alia claritas Lune, alia claritas stellarum, & differt stella à stella in claritate.* Denarius igitur vnius, vna est vita æterna, Dei visio, fructio, omnes stellæ sunt, omnes fulgent, omnes in cælo sunt, non omnium tamen pars est splendor, non eadem eminentia. Ita Ambrosius Epistol. 81. Augustinus Epistol. 51. Gregorius lib. 4. Mor. cap. 42. Hieronymus tractatu contra Iovinianum pene toto.

§. 4. Ex æqualitate tamen denarii, multi mercedis æqualitatem vigent; vt quid enim primi murmurant, si non sunt pares? si singularis eminentia æque honor est datus toto die operatis? Pares non sunt, si in eadem domo alius alii sunt prælati. Supra respondendi non fore illo in loco aut tempore murmurationes, aut inuidiam, cum sit vnusquisque proximum amaturus vti seipsum. Occasio tamen murmurandi dari videbitur, more humano rem consideranti, quod multi, quarum diuturni, & ærumnolissimi, fuisse videbuntur labores, non maiora, quam alii ex paruis & breuib; accipiant præmia. Humana enim iudicia viros celebres, & in dignitate positi admittunt, eos collaudant, pauperes negligunt. Quin crebro fit, vt sanctos Episcopos, sacerdotes, principes, eremitas, quorum apud homines est magna opinio, & apud Deum vera sanctitas, crebro alicuius adolescentis, aut viduæ, quam nemo, nisi cum peteret elemosynam, norat, præmia superent. Exemplum de Carbonario Alexandro attuli, aliud de Dorotheo refert Alphonsus Rodericus tractat. 5. cap. 1. exercitii religiosi. Vbi serio murmurant, sed à Deo tamen melius instituti quiescunt.

Hactenus ergo pares sunt, vt omnes sint beati, & in æternum beati, clarà Dei visione, & amore. Nec maioris aut minoris gloriæ discrimina faciunt operæ duratione, sed contentio animi, feruoris, & caritatis magnitudo, quæ fit, vt vnicò actu, ac breuissimo aliorum mercedi, diocritas æquetur. Paritas igitur est præmii, vbi omnium rerum est æqualitas, temporis, laboris, caritatis, alacritatis, si aliquid horum sit in æquale, etiam similitudine erit imparitas mercedis. Quemadmodum in itinere